

Mihai Mitu, *Oameni și fapte din secolul al XVIII-lea românesc*, București, Editura Atos, 1999, 272 p.

Cunoscut, în special ca slavist, Mihai Mitu, profesor la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, și-a îmbogățit bibliografia cu o carte frumoasă, de **schite de istorie literară**, căci așa se subintitulează noua apariție editorială.

Cuprinsul noului volum se constituie din șase studii, o postfață, o listă de abrevieri, un rezumat în limba franceză și un indice de nume.

Așa cum ni se precizează în *Postfață* (p. 244), cartea reunește șase studii închinată “unor fapte de istorie literară românească din secolul al XVIII-lea”, care, adăugăm noi, se citesc pe nerăsuflăte. Primele trei studii, care privesc viața și opera lui Ioan Budai-Deleanu, o mai veche pasiune a profesorului, sunt revăzute și completate față de variantele anterioare, publicate cu mulți ani în urmă; următoarele văd lumina tiparului pentru prima oară.

Preocupat de problema relațiilor culturale româno-polone, Mihai Mitu a fost și este în permanentă căutare a textelor ce pot îmbogăți sfera acestor relații. Tocmai acestei tematici se circumscriu și studiile cuprinse în acest volum.

Biblioteca lui Ioan Budai-Deleanu (p. 5-27). Se știe, după studii de drept și filosofie la Viena, în urma neînțelegerilor pe care le-a avut în Transilvania, în special cu episcopul Ioan Bob, în anul 1787, Ioan Budai-Deleanu se stabilește la Lvov, capitala Galiției, atunci provincie austriacă. Ca secretar de tribunal, avansat apoi consilier, prim consilier, admis în rândurile nobilimii, “Johann von Buday” a trăit aici peste 30 de ani, până la sfârșitul vieții (24 august 1820). Din păcate, biblioteca celui care avea o formație enciclopedică, în spiritul epocii luminilor, nu s-a păstrat, așa după cum în

epocă vastă sa operă era aproape necunoscută. Cu excepția traducerilor de legi necesare și a Lexiconului românesc-nemțesc, nimic din ce-ar fi putut supăra oficialitățile nu i s-a publicat. Avem în vedere, în primul rând, Țiganiada, scrierile sale filologice și istorice. Mai mult, nu se știe care a fost soarta cărților sale, până în prezent nedescoperindu-se nici unul din exemplarele care i-ar fi aparținut.

Pornind de la cele 62 de cărți, cunoscute din Inventarul alcătuit în vederea scoaterii lor la licitație, împreună cu alte lucruri, în urma morții cărturarului, autorul reconstituie câteva din posibilele căi de achiziționare a unora dintre cărți; de asemenea, asistăm la întinse și interesante comentarii bibliografice și de istorie literară cu referire strictă la opera lui Budai-Deleanu. Întrucât Inventarul descoperit în arhivele din Lvov și publicat pentru prima oară de către istoricul Teodor Bălan (vezi nota 5) conține mai multe omisiuni și greșeli de lecțiune, Mihai Mitu reproduce, în Anexă, Lista cărților, pe limbi (p. 25-27).

Ecouri goliarde în Țiganiada lui Ioan Budai-Deleanu (p. 28-54). Prezența accentelor goliarde în opera lui Budai-Deleanu a fost remarcată mai demult, în Țiganiada (cele două imnuri adresate dragostei și vinului, din cântul al III-lea) și în poemul neterminat *Trei viteji* (de asemenea, un imn închinat vinului). Bazându-se pe o vastă bibliografie (unele titluri de cărți sunt identificate de autor în marile biblioteci din Polonia, Ucraina, Austria, Slovenia) și cunoscându-i lecturile, itinerariile parcurse, Mihai Mitu ne prezintă posibilele surse de încântare și inspirație ale lui Budai-Deleanu la mari autori goliardi europeni contemporani și clasici, împrejurările în care devine goliard. "Nimeni până la el, în literatura română nu a fost mai aprig apărător al idealului de viață liberă, neîncătușată de rigori (...) singur Budai-Deleanu este un goliard, primul goliard în cultura română" (p. 54) conchide autorul.

O prietenie literară: epicureul Budai-Deleanu și stoicul Martin Kuralt (p. 55-81). Poetul, filologul, istoricul, juristul cu preocupări de etnografie și folclor, muzică și arte plastice, medicină și științele naturii Budai-Deleanu frecventa asiduu bibliotecile, librăriile, anticariatele, tipografiile și muzeele. Este o certitudine prietenia literară cu slovenul Martin Kuralt, bibliotecarul Universității din Lvov, autor și traducător, polonofil și francofil, apropiindu-i nu numai preocupările literare dar și orientările politice din care motiv au fost puși și în postura de suspecți. Mihai Mitu a descoperit că această prietenie a lăsat urme în creația literară a celor doi (deși de la un timp, sunt departe unul de altul), în poezia *Sybilla de anno 1795* (din manuscrisul latin nr. 115 de la Biblioteca Academiei Române, cuprinzând diferite disertații istorice ale lui Budai-Deleanu) și poezia *Der neuere Epikureer durch den Stoiker zu Rechte gewiesen* (Mai noul epicureu adus pe calea cea dreaptă de către stoic), publicată într-una din revistele vremii din Ljubliana, sub forma unui dialog între epicureu (Johann Buday) și stoic (Martin Kuralt), ambele reproduse în paginile studiului. Fie că au fost scrise în colaborare, fie că sunt opera unuia dintre ei, poeziile reflectă ecourile unei vechi prietenii de idei, cultul prieteniei fiind și numitorul comun al celor două filozofii.

O carte de înțelepciune: "Palatul crailor leșești" (p. 82-96). Pornind de la cele două versiuni existente în Biblioteca Academiei ale textului *Palatul crailor leșești* (o "carte de înțelepciune", care se înscrie în bogata literatură a Renașterii și Barocului european, referitoare la modul de guvernare; cuprinde o descriere a emblemelor ce împodobesc ușile a douăsprezece camere dintr-un imaginar palat din Varșovia), reprodus în cuprinsul studiului, după cele două manuscrise, Mihai Mitu stabilește, pentru prima dată, originalul care a stat la baza traducerii românești a șase din cele douăsprezece embleme. Acesta este *Peristromata Regum seu Memoriale Principis Monitorum, Symbolis expressum, auctarii loco positum* (Covoarele regilor sau memorial de sfaturi pentru principii, exprimate prin simboluri, ca suplimen), opera scriitorului polonez Andrzej Maksymilian Fredro (1620-1679, cunoscut în Transilvania, unele opere fiindu-i chiar retipărite la Cluj, în sec. al XVIII-lea), apărută la Gdańsk, în anul 1660, ca adaos la unul din tratatele sale politice. De

asemenea, Mihai Mitu. îl admite ca traducător al unui eventual prototip în limba franceză pe Gherasim Putneanul, acceptând astfel părerea mai veche a lui N.A. Ursu (vezi nota 9).

Între Istanbul și Varșovia: domnitorul-literat Alexandru Moruzi (p. 97-125). Într-o monografie poloneză (în traducere: Proza de ficțiune în periodicele poloneze din anii 1801-1830), Mihai Mitu descoperă un text literar al cărui titlu îi atrage atenția în mod deosebit: Powieść napisana przez ksiązęcia Hospodara Wołoskiego z tych siedmiu słów danych: szatan, sułtan, miłość, słoń, diament, naczynie, piołuń (Povestire scrisă de Prințul Domn Valah din aceste șapte cuvinte date: diavol, sultan, dragoste, elefant, diament, cupă, pelin), tipărită în anul 1802 în "Spectateur du Nord", o revistă germană din Hamburg, de limbă franceză, fără indicarea autorului sau traducătorului. O altă monografie, de data aceasta a lui Pompiliu Eliade, îl ajută să descopere pe autorul povestirii de amuzament, cu rolul de a întreține un "joc de spirit", în persoana domnitorului fanariot Alexandru Constantin Moruzi, poliglot, francofil, cu înclinații literare. Comentariile ample din paragraful *Povestirea lui Moruzi – obiect de literatură comparată* (p. 112-125) sunt utile, interesante și conduc spre concluzia că avem de-a face cu "prima scriere literară originală în limba franceză, concepută pe teren românesc".

Chesarie de Râmnic între Pitagora și... Ioan Barac (p. 126-162). Când vorbim despre activitatea tipografică de la Râmnic (întemeiată de Antim Ivireanul, în anul 1705) este imposibil să trecem peste numele lui Chesarie, episcop de Râmnic, între anii 1773-1780, spirit luminat al secolului al XVIII-lea, apreciat mult de contemporani și urmași. Bun cunoscător și vorbitor al limbilor greacă și franceză, traducătorul celor 12 Mineie și autorul Predosloviilor de la primele 6 Minee, Chesarie se înscrie între primii filosofi ai istoriei la noi. Din rândul celorlalte cărți tipărite și prefăcute de Chesarie, autorul se oprește asupra *Psaltirii* din 1779, pe care o consideră "a doua ca importanță după Minee, în primul rând datorită predosloviei", reluată ulterior în nu mai puțin de 25 de ediții. După părerea autorului, predoslovie – reproducă, după original, și în studiul de față – a determinat reeditarea *Psaltirii* "izvodul de la Râmnic" în "cel mai mare număr de ediții, timp de aproape un secol" în diferite centre tipografice. Conținutul original de idei filozofice și educaționale este temeinic analizat critic în lumina posibilelor influențe, în paragraful "Predoslovie lui Chesarie în istoria filozofiei și pedagogiei românești", Chesarie fiind considerat "primul filosof român al muzicii". După paragrafele interesante și incitante cu privire la traducerile și edițiile psalmilor la noi, la prezența psalmilor în muzică, artă plastică, învățământ sau în formația intelectuală a multor scriitori români, autorul se reîntoarce la aceeași *Psaltire* pe care o consideră "drept piatră de hotar, în rândul psaltirilor românești". Fapt nou, autorul îl identifică pe Ioan Barac ca versificator al *Predosloviei* semnată de Chesarie, prezentă astfel în aproape toate psaltirile tipărite la Brașov.

Spre sfârșit, distinsul autor ne face o dezvăluire de ordin sentimental: un exemplar din *Psaltirea* lui Chesarie (1779) a fost prima carte veche românească, imprimată cu caractere chirilice, care i-a căzut în mână, în casa bunicilor săi dintr-o localitate de lângă Câmpulung Muscel. Observațiile asupra însemnărilor marginale de pe filele acestui exemplar, care între timp i-a devenit proprietate, încheie acest ultim studiu.

Avem convingerea că cei interesați vor aprecia la justa valoare considerațiile și contribuțiile autorului, un mare prețuitor și cititor al literaturii române vechi.

Olimpia Mitric